

του **Γιάννη Δασκαλόπουλου**

Σαράντα πέντε μάστοροι κ' εξήντα μαθητάδες
Γιοφύρι νεθεμέλιωναν 'ς της Άρτας το ποτάμι.
Ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ εγκρεμιζόταν.
Μοιρολογούν οι μάστοροι και κλαίν οι μαθητάδες:
"Αλίμονο 'ς τους κόπους μας, κρίμα 'ς τις δουλεψαίς μας,
ολημερίς να χτίζουμε, το βράδυ να γκρεμειέται".
Πουλάκι εδιάβη κ' έκατσε αντίκρυ 'ς το ποτάμι,
δεν εκελαίδε σαν πουλί, μηδέ σα χιλιδόνι,
παρά εκελαίδε κ' έλεγε, ανθρωπινή λαλίτσα:

"Α δε στοιχειώσετε άνθρωπο, γιοφύρι δε στεριώνει.
και μη στοιχειώσετε ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη,
παρά του πρωτομάστορα την όμορφη γυναίκα,
πόρχεται αργά τ' αποταχύ, και πάρωρα το γιόμα".

Τ' άκουσ' ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει της λυγερής με το πουλί ταηδόνι:
Αργά ντυθή, αργά αλλαχτή, αργά να πάη το γιόμα,
αργά να πάη και να διαβή της Άρτας το γιοφύρι.
Και το πουλί παράκουσε, κι' αλλιώς επήγε κ' είπε:
"Γοργά ντυσου, γοργά άλλαξε, γοργά να πας το γιόμα,
γοργά να πας και να διαβής της Άρτας το γιοφύρι".

Να τηνε κ' εξανάφανεν από την άσπρη στράτα.
Την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζεται η καρδιά του.
Από μακριά τους χαιρετά κι' από κοντά τους λέει:
"Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι και σεις οι μαθητάδες,
μα τι έχει ο πρωτομάστορας κ' είναι βαργωμισμένος;
Το δαχτυλίδι τόπεσε 'ς την πρώτη την καμάρα,
Και ποιος να μπη και ποιος να βγη το δαχτυλίδι να βρη;
Μάστορα, μην πικραίνεσα κ' εγώ να πα' σ' το φέρω,
εγώ να μπω, κ' εγώ να βγω, το δαχτυλίδι να βρω".

Μηδέ καλά κατέβηκε, μηδέ 'ς τη μέσ' επήγε,
"Τραύα, καλέ μ', τον άλυσο, τραύα την αλυσίδα,
τι όλον τον κόσμο ανάγειρα και τίποτες δεν ηύρα".
'Ενας πιχάει με το μυστρί, κι' άλλος με τον ασβέστη,
παίρνει κι' ο πρωτομάστορας και ρήχνει μέγα λίθο.

"Αλίμονο 'ς τη μοίρα μας, κρίμα 'ς το ριζικό μας!
Τρεις αδερφάδες ήμαστε, κ' οι τρεις κακογραμμέναις,
η μιά χτισε το Δούναβη, κ' η άλλη τον Αφράτη
κ' εγώ η πιλιό στερνότερη της Άρτας το γιοφύρι.
Ως τρέμει το καρυόφυλλο, να τρέμη το γιοφύρι,

κι' ως πέφτουν τα δεντρόφυλλα, να πέφτουν οι διαβάταις.

Κόρη το λόγον άλλαξε, κι' άλλη κατάρα δώσε,
Πόχεις μονάκριβο αδερφό, μη λάχη και περάση".
Κι' αυτή το λόγον άλλαξε, κι' άλλη κατάρα δίνει:
"Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμη το γιοφύρι,
κι' αν πέφτουν τ' άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάταις,
τι έχω αδερφό 'ς την ξενιτειά, μη λάχη και περάση".

1. Πρόλογος

Το συγκινητικό αυτό τραγούδι "του Γιοφυριού της Άρτας" της λαϊκής μας δημοτικής παράδοσης, ανήκει σε μια κατηγορία που οι ειδικοί αποκαλούν "παραλογές". Ένα ακόμη πολύ γνωστό τραγούδι - "παραλογή" είναι και το "του Νεκρού Αδελφού".

Όπως και η ετυμολογία το μαρτυρά, η "παραλογή" εμπεριέχει κάτι το "παράλογο" και στην πραγματικότητα εννοεί το υπέρλογο, το υπερβατικό, εκείνο που έρχεται να αποκαλύψει ό,τι ανήκει στην πραγματικότητα μιας ανώτερης τάξης που υπερβαίνει το υλικό, το συνηθισμένο και καθημερινό, αφού αυτές οι λέξεις στην λαϊκή μας παράδοση συγχέονται. Έτσι καταλήγει να μάς αποκαλύψει μία ανώτερη αλήθεια, μία ανώτερη παρέμβαση μιας συμπαντικής δύναμης, που έρχεται να μετουσιώσει την τρέχουσα πραγματικότητα σε μία ανώτερη και ταυτόχρονα να θέσει νέους όρους δικαιοσύνης και ισορροπίας, θυσίας, προσφοράς και αποδοχής.

Στις επόμενες παραγράφους θα αγγίξουμε μερικούς από τους πνευματικούς συμβολισμούς, που μπορεί κανείς να διακρίνει ίσως, στην "παραλογή" "του Γιοφυριού της Άρτας".

2. "Σαράντα πέντε Μάστοροι κ' εξήντα Μαθητάδες..."

Το τραγούδι "του Γιοφυριού της Άρτας" μάς παραπέμπει σε μια ιδιαίτερη μορφή Πνευματικής Παράδοσης που χρησιμοποίησε τις διάφορες όψεις του οικοδομικού και αρχιτεκτονικού συμβολισμού.

Εφαρμογές αυτής της Πνευματικής Παράδοσης συναντούμε από την Αρχαιότητα μέχρι την Αναγέννηση, στους αρχιτέκτονες και στους οικοδόμους των πυραμίδων της αρχαίας Αιγύπτου και των κτισμάτων της Μεσοποταμίας, στους ντέβα-τεχνίτες του Βισβακάρμα της Ινδίας, στους διονυσιακούς τεχνίτες της αρχαίας Ελλάδας, στους tigharii των ρωμαϊκών κολλεγίων, στους μαστόρους του Κόμο, στα αδελφάτα των λατόμων-λαξευτών (steinmetzen bruderschaft) της Γερμανίας, στις συντεχνίες των χτιστάδων (guildes of masons) της Βρετανίας, στις συντεχνίες (compagnonnage) της Γαλλίας, στους αρχιτέκτονες και στους οικοδόμους των βυζαντινών ναών ("οι ουρανοί επί της γης"), στους αρχιτέκτονες και στους οικοδόμους των γοθικών ναών ("το γήινο σε ανάταση"), στο σούφικο τάγμα των Μπεκτασήδων, μέχρι τους συνεταιρισμούς στα Αμπελάκια και σ' άλλα Μαστοροχώρια στον νεοελληνικό χώρο.

Σύμφωνα με την Οικοδομική Παράδοση, μέσα στο εργατικό "συνάφι", οι τάξεις των

εργατών ήταν τρεις: οι Μαθητάδες ή τα Τσιράκια, οι Καλφάδες και οι Μάστοροι. Οι εργασίες εποπτεύονταν από τους Επιστάτες, ενώ την διεύθυνση όλων των εργασιών είχε ο Πρωτομάστορας, που στην πραγματικότητα ήταν τις περισσότερες φορές και ο αρχιτέκτονας του έργου, δηλαδή κατείχε και την Τέχνη και το Σχέδιο. Έτσι, η παρουσία του εγγυόταν και την κατοχή των μυστικών της τέχνης και την καλή εκτέλεση του έργου. Ήταν η προσωποποίηση της Σοφίας.

Στο συγκεκριμένο τραγούδι, το συνάφι των οικοδόμων αποτελούταν από "σαράντα πέντε μάστορους κ' εξήντα μαθητάδες» και τον "πρωτομάστορα". Εδώ, η εφαρμογή της πυθαγόρειας αριθμοσοφίας μπορεί να ανοίξει περισσότερο την πόρτα της κατανόησής μας. Όλοι μαζί γίνονται $1+45+60=106=1+0+6=7$. Το 7 είναι ο αριθμός των πλανητικών οικοδόμων, όπως και άλλες παραδόσεις το υποδηλώνουν. Το 45 όπως και το 60 είναι αριθμοί "επάρκειας" στην λαϊκή, αλλά και στην αριθμοσοφική παράδοση. Ο αριθμός των Μαστόρων, το $45=4+5=9=3 \times 3$ είναι αριθμός της πνευματικής ολοκληρίας, ενώ ο αριθμός των Μαθητάδων, το $60=6+0=6=3+3$ υποδηλώνει τον ανταγωνισμό πνεύματος - ύλης.

3. Η υπόθεση

"...Παρά πλείστοις λαοίς επικρατεί η δοξασία, ότι προς στερέωσιν και προφύλαξιν από οιουδήποτε κινδύνου παντός κτίσματος απαιτείται να προσηλωθή εις αυτό ζών, κατορυπτόμενον εις τα θεμέλια ή εντειχιζόμενον. Όσον δ' ευγενέστερον είναι το ζών, τόσον μεγαλυτέραν θεωρείται ότι έχει δυνάμιν προς προστασίαν του κτίσματος. Εις την δοξασίαν ταύτην αναφέρονται και αρχαίοι ελληνικοί μύθοι και βυζαντινά παραδόσεις περί θυσίας ανθρώπων κατά την θεμελίωσιν μεγάλων οικοδομημάτων. Η ψυχή του θύματος υπετίθετο ότι δια των υπερφυσικών δυνάμεων, τας οποίας έχουν αι επί γης απολελυμένοι των δεσμών του σώματος ψυχαί, ηδύνατο άνθρωπον, προωρισμένη δε να φυλάττη και περιέπη το οικοδόμημα, εις το οποίος προσηλώθη, ήτο φοβερά εις τους επιχειρούντας να το παραβλάψωσι και ικανή ν' αποτρέπη τους απειλούντας αυτό κινδύνους. Το θύμα εγένετο το στοιχείο του οικοδομήματος, διό στοιχειώσις ελέγετο υπό των βυζαντινών ή δια θυσίας οικοδόμησις.

Εις τοιαύτην παράδοσιν στηρίζεται και το πανελλήνιον τραγούδι του γιοφυριού της Άρτας, του οποίου παραλλαγαί αναφέρονται και εις άλλας γεφύρας ή άλλα οικοδομήματα (οίον της γεφύρας του Σπερχειού, του Πηνειού, των Αδάνων, της βρύσης της Αράχοβας, του υδραγωγείου των Δέρκων, κλπ.). Παρέλαβον δε την ελληνικήν ταύτην παράδοσιν, προσαρμόσαντες εις επιχώρια οικοδομήματα, και οι άλλοι λαοί της ελληνικής χερσονήσου (Ρωμούνιοι, Αλβανοί, Σέρβοι, Βούλγαροι)... (Ν. Γ. Πολίτου: Εκλογαί από τα τραγούδια του Ελληνικού Λαού.)

4. "... Ολημερίς το χτίζανε, το βράδι εγκρεμιζόταν..."

Και ενώ όλα φαίνονταν να έχουν καλά, το οικοδομικό συνάφι συγκροτημένο, οι δομικοί λίθοι λαξευμένοι κι έτοιμοι να χτιστούν, το έργο δεν προχωρούσε. Κατά τη διάρκεια της μέρας οι δομικοί λίθοι έπαιρναν τη θέση τους ο ένας πάνω στον άλλον, ο ένας δίπλα στον άλλον και το κτίσμα αυξανόταν σε όγκο και η μορφή του σχηματιζόταν. Τη νύχτα όμως, στην περίοδο που ανήκει στο υποσυνείδητο και ζει η θηλυκή όψη του εαυτού μας, οι δομικοί

λίθοι χαλάρωναν, ξέφευγαν από τη θέση τους και σιγά-σιγά το κτίσμα αποδομούταν και κατέρρεε. Τα λιθάρια και τα αγκωνάρια σκορπίζονταν στα θεμέλια κι η αρχιμιμένη μορφή του γεφυριού αποσχηματιζόταν και χανόταν.

Απελπισία κατέκλυσε και τους μαστόρους και τους μαθητάδες. Τι έφταιγε; Γιατί αυτή η συμφορά, τι έλειπε από όλη τη διεργασία της ανοικοδόμησης;

Μα το κονίαμα, ο συνδετικός ιστός. Το υλικό εκείνο, που θα συνέδεε άρρηκτα και σταθερά τους δομικούς λίθους, που τόσο καλά και όμορφα λάξευαν οι μαθητάδες και χτίζαν οι μαστοροί, κάτω από την σοφή επιστασία και διεύθυνση των εργασιών από τον πρωτομάστορα, είχε λειψή σύσταση.

Ένα "πουλί" λοιπόν, ένας "κάτοικος του αέρα", έρχεται "αντίκρυ στο ποτάμι", απέναντι στη "γη" και στο "νερό" και δίνει την "πληροφορία". Για να μπορέσει το γιοφύρι να σταθεί στη γη και στα θεμέλια, να στερεοποιηθεί, θα πρέπει να αναμίξετε ένα ακόμη συστατικό στο κονιάμά σας, κι αυτό το συστατικό είναι "του πρωτομάστορα η όμορφη γυναίκα".

Το πουλί συμβολίζει την διαίσθηση, το μήνυμα, που έρχεται σαν απάντηση στο απελπισμένο συνάφι των οικοδόμων, οι οποίοι σημειωτέον είναι όλοι άντρες. Η "γυναίκα" συμβολίζει την Αγάπη, την καρδιά, την δεκτικότητα και την ευαισθησία. Η "εντός μας γυναίκα" είναι ο συντηρητής του κόσμου μας, για τον οποίον "ο εντός μας άντρας" συγκεντρώνει τους δομικούς λίθους, το κονίαμα και το σχέδιο της οικοδόμησης.

5. Το Ζεύγος

Για να στεριώσει λοιπόν "το γιοφύρι", παιδί μέχρι τότε της Σοφίας, χρειάζεται να "στοιχειωθεί" και με την Αγάπη. Έτσι, "το γιοφύρι" είναι παιδί και της Σοφίας και της Αγάπης. Η δε "στοιχειωση" δεν μπορεί να γίνει ούτε με ορφανό, ούτε με ξένο, ούτε με διαβάτη. Οι λύσεις αυτές είναι ξένες από συναισθηματικούς δεσμούς μ' όλο το συνάφι και τους χωριανούς της "Άρτας", επομένως είναι αδιάφορες για "το γιοφύρι". Πρέπει να στοιχειωθεί "γυναίκα" και μάλιστα "του πρωτομάστορα η όμορφη γυναίκα", όχι κάποιου μαθητή, όχι κάποιου μαστορα, αλλά της ίδιας "τάξης" με τον πρωτομάστορα. Το "ζεύγος" μυαλού και καρδιάς, λοιπόν, είναι εκείνο που "ανεγείρει" το γιοφύρι, όμορφο, στερεό και λειτουργικό.

Έτσι, και κάθε κτίσμα, χρειάζεται μυαλό και καρδιά για να ανεγερθεί, όπως κάθε παιδί χρειάζεται μάνα και πατέρα για να γεννηθεί στον κόσμο που εκείνοι θα δημιουργήσουν. Έτσι, και κάθε προσωπικό μας "κτίσμα" χρειάζεται τον νου και τη καρδιά μας, "τον εντός μας άντρα" και "την εντός μας γυναίκα", τον γάμο της σκέψης και του συναισθήματός μας, δηλαδή τον "συλλογισμό της καρδιάς" μας, για να υλοποιηθεί όμορφο, ισχυρό και έξυπνο.

6. Το δαχτυλίδι - η θυσία

Το τέχνασμα, για να εισαχθεί στη διεργασία το συστατικό της Αγάπης, είναι η απώλεια του δαχτυλιδιού του πρωτομάστορα, που ίσως είναι η βέρα του γάμου τους, το σύμβολο της ένωσης τους και του ολόκληρου κόσμου τους, ο κύκλος. Σε καμιά περίπτωση δεν ήταν

δυνατόν, η γυναίκα του πρωτομάστορα να αδιαφορήσει για την απώλειά του. Κι αυτό γίνεται η απαρχή της δικής της θυσίας.

Ο πρωτομάστορας έχει ήδη αρχίσει να τη θυσιάζει: "τα' ακουσ' ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει... αργά ντυθεί... την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζεται η καρδιά του". Ο πρωτομάστορας θυσιάζεται ήδη ως άντρας, ως Σοφία, αλλά συνειδητοποιεί ότι πρέπει να αναμιχθεί στη διεργασία και η γυναίκα του, η Αγάπη του. Η γυναίκα δεν συνειδητοποιεί από την αρχή το αναγκαίο της συμμετοχής της και της αποδοχής του ρόλου της ("να τηνε κ'εξανάφανεν από την άσπρα στράτα"), παρά "οδηγείται" μέσα από ένα τέχνασμα στη θυσία. Γι' αυτό και στην αρχή, εκδικείται τους διαβάτες με μια σκληρή κατάρα, η οποία τελικά μαλακώνει, από την αγάπη της για τον μονάκριβο αδερφό της, που τελικά δεν είναι παρά ο κάθε άνθρωπος που έχει ανάγκη να διαβεί το γιοφύρι.

Η θυσία, η εκδίκηση, η κατάρα, η συνειδητοποίηση και η αποδοχή του ρόλου, όλα θεμέλιοι λίθοι μιας νέας ισορροπίας, μιας νέας πραγματικότητας. Ίσως, η αμοιβαία αυτή θυσία του ζευγαριού, του πρωτομάστορα και της γυναίκας του, να τους ανύψωσε και τους δυο, μέσω του "γιοφυριού" τους, σ' ένα νέο επίπεδο συνειδητότητας, σε μια νέα πραγματικότητα, σ' έναν νέο κόσμο.

7. Το μυστρί και το τσιμέντο της αγάπης

Κατά την εκπαίδευση και την άσκηση στη χρήση των εργαλείων του, ο μάστορας διέρχεται μια σταδιακή πορεία από εργαλείο σε εργαλείο και από διεργασία σε διεργασία που αυτά συνεπάγονται, μέχρι να κατακτήσει την τέχνη. Σύμφωνα με τις ανάλογες Οικοδομικές Παραδόσεις, το πιο δύσκολο εργαλείο είναι το μυστρί και το αποκορύφωμα της μαστορικής τέχνης είναι η χρήση του. Το μυστρί χειρίζεται το κονίαμα, το τσιμέντο, κατά ποικίλους τρόπους, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται, με την βοήθεια και άλλων εργαλείων, το ορθό συνεκτικό χτίσιμο.

Έτσι, ο τέλειος μάστορας, είναι ο δια του μύστρου επιδέξιος χειριστής του τσιμέντου της Αγάπης. Ο τέλειος μάστορας είναι ανδρόγυνος, είναι εκείνος που κατάφερε να αποδίδει το προϊόν της εργασίας του ως αποτέλεσμα της συνέργειας της αγάπης και της σοφίας του, της καρδιάς του και του μυαλού του, "ένας πιχάει με το μυστρί, κι άλλος με τον ασβέστη, παίρνει κι ο πρωτομάστορας και ρήχνει μέγα λίθο...".

Το μυστρί είναι εργαλείο ανδρόγυνο, έχει και την αιχμηρότητα του αρσενικού και την απαλότητα του θηλυκού, είναι η διαυγής καρδιά. Αν θέλουμε λοιπόν τα "κτίσματά" μας στη ζωή να στεριώσουν, ας μάθουμε να χρησιμοποιούμε με το "μυστρί" μας το τσιμέντο της αγάπης μας.

8. Επίλογος - "Το γιοφύρι"

Κλείνοντας, ας αγγίξουμε λίγο το είδος του κτίσματος. Τα οικοδομικά συνάφια, αναλάμβαναν την ανέγερση διαφόρων κτισμάτων όπως ναούς, δημόσια κτίρια, μεγάλα αρχοντικά, υδραγωγεία, κλπ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ένα "γιοφύρι". Η γέφυρα έχει έναν ιδιαίτερο συμβολισμό: συνδέει ή ενώνει δύο "όχθες" υπερβαίνοντας ένα "υδάτινο

εμπόδιο", ποτάμι, ρυάκι, θαλάσσιο κανάλι, κλπ. Έτσι, διευκολύνει ένα πέρασμα, παρ' όλο που μέσα σ' αυτήν τη διευκόλυνση κρύβεται και το "ρίσκο" της διάβασης. Κι αυτό γιατί το "γιοφύρι" δεν είναι πάντα άνετο, δηλαδή αρκετά φαρδύ, αλλά τουναντίον μπορεί να είναι στενό, όπως ο κορμός ενός δέντρου, ή όπως εμφανίζεται σε κάποιους άλλους μύθους, μια ακτίνα φωτός, ή η ακμή ενός ξίφους.

Στη ζωή μας, πολλές φορές βρισκόμαστε μπροστά σε "περάσματα" ανάμεσα σε "όχθες", τα οποία καλούμαστε να τα "διαβούμε" και επομένως να χτίσουμε "γέφυρες" για να περάσουμε απέναντι και να συνεχίσουμε την πορεία μας στη ζωή.

Έχουμε να αντιμετωπίσουμε τα "περάσματα" των ηλικιών, από την παιδική στην εφηβική, από την εφηβική στην νεανική, κλπ. Έχουμε να αντιμετωπίσουμε τα "περάσματα" από δουλειά σε δουλειά, ή από την μια όψη της δουλειάς μας, σε μια νέα όψη. Έχουμε να αντιμετωπίσουμε το "πέρασμα" από την υγεία στην ασθένεια, κι από την ασθένεια στην υγεία. Έχουμε να γεφυρώσουμε τις "όχθες" των οικογενειακών μας σχέσεων, αλλά και κάθε σχέσης, φιλικής, αισθηματικής ή κοινωνικής. Και τέλος, έχουμε να "γεφυρώσουμε" τις "όχθες" του ίδιου μας του εαυτού, π.χ. την όχθη του υλικού μας εαυτού, με την όχθη του ενεργειακού μας εαυτού, την όχθη του ορατού και χειροπιαστού μας εαυτού, με την όχθη του αόρατου και μη-χειροπιαστού μας εαυτού. Την όχθη της ζωής, με την όχθη του θανάτου, και την όχθη του θανάτου με την όχθη της ζωής.

Οι δυο κόσμοι που εικονίζονται με τις δύο όχθες, είναι κατά την γενικότερη σημασία, "ο ουρανός" και "η γη", που αρχικά ήταν συνυφασμένοι και χωρίστηκαν με το γεγονός της Εκδήλωσης, της οποίας ολόκληρη η επικράτεια συμβολίζεται από έναν συμπαντικό ποταμό ή μια συμπαντική θάλασσα ή ωκεανό, που εκτείνεται μεταξύ των δύο αυτών.

Πρέπει να μάθουμε να χτίζουμε "στερεές" γέφυρες, να γίνουμε δηλαδή "γεφυροποιοί" ή όπως αυτό περιγραφόταν με μια παλιά λέξη "ποντίφικες". Μερικές φορές δε, η γέφυρα που θα χτίσουμε για να περάσουμε εμείς, μπορεί να χρησιμεύσει ανάλογα με την "στερεότητά" της για να περάσουν κι άλλοι "διαβάτες", και να ικανοποιήσουμε ίσως την παλιά εκείνη συμφωνία, που σφραγίστηκε με "την γέφυρα του ουράνιου τόξου".

Ημερομηνία καταχώρησης: 3.5.2007